

Intervju med Birgit Evensen

10. november 2008

Kan du trekke opp hovedlinjene i utviklinga av sykepleierutdanningen i Tromsø?

Sykepleierutdanningen begynte i Tromsø i 1894, og fra da av har skolen tatt opp elever hvert år. I begynnelsen var utdanningen ettårig, men den ble stadig lengre. Rundt 1925 var den blitt treårig.

Norsk sykepleierforbund jobbet helt fra forbundet ble stiftet i 1912, iherdig for et treårig program og for å styrke utdanningens kvalitet. Bøker og uniform måtte elevene betale selv, mens kost og losji var gratis. Utdanningen var lagt opp etter det såkalte lærling- eller elevsystemet, som innebar at elevene ble regnet som en del av personalet og fikk sin praksisopplæring gjennom dette.

Dessverre ble de nok altfor ofte gitt oppgaver og ansvar som de ikke hadde faglig forutsetning for å mestre. Dette elevsystemet varte helt frem til midten av 1970-årene og var et hinder i arbeidet for å få til en bedre utdanning. Man kan si at sykepleierutdanningen på mange måter har vært et stebarn i det norske utdanningssamfunnet. Denne påstanden begrunner jeg med at det offentlige utdanningssystemet ikke har tatt behørig ansvar for utdanningen. Det forteller sitt at norsk sykepleierutdanning lå under Sosialdepartementet helt til 1981.

Fra 1894 til 1940 var sykepleierskolen i Tromsø eid av sykehuset. I 1939 fikk sykepleierne åtte timers dag og 48 timers uke. Kortere arbeidsdag skapte behov for flere sykepleiere. Diakonissehuset i Oslo, som hadde forsynt sykehuset med ledende sykepleiere, trengte sine søstre selv. Disse hadde også hatt ansvaret for sykepleierutdanningen. Sykehuset måtte finne ut hvordan skolen skulle drives videre og skaffe sykehuset kvalifiserte sykepleiere. Det hele endte med at Norges Røde Kors overtok driften av skolen fra 1940.

Det ble hovedskole i Tromsø med filialer i Narvik og Stokmarknes. Filialsystemet var nyttig for de sykehusene som fikk elever i praksis, men var upraktisk og arbeidskrevende for hovedskolen. Man skulle skaffe lærere til filialene, og elevene måtte samles i Tromsø til lesekurs. Det betinget mye reisevirksomhet og var både kostbart og tungvint. I tillegg kom det

<http://doi.org/10.7557/15.4353>

© The author. This is an open access article distributed under the terms and conditions of the [Creative Commons Attribution 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/) license.

kontinuerlige problemet med å skaffe lærere. Det var altfor få utdannede sykepleielærere, både lokalt og på landsbasis. Filialsystemet varte likevel helt til ca. 1970. Da gikk Stokmarknes og Narvik ut. I løpet av disse årene hadde man i perioder også filialer i Hammerfest og Harstad.

Statens manglende engasjement i grunn- og videreutdanning av sykepleiere førte til at Sykepleierforbundet tidlig engasjerte seg i utdanning av sine egne. Forbundet startet i 1925 videreutdanning innen offentlig helsearbeid, administrasjon og pedagogikk.

Som jeg har vært inne på før, var mangelen på sykepleielærere et svært alvorlig problem helt fram til begynnelsen av 80-tallet. Først på slutten av 70-tallet påtok Staten seg ansvaret for utdanning av lærere og situasjonen begynte å bedre seg.

Etter å ha arbeidet som lærer i Oslo og Tromsø, var jeg rektor ved skolen i Tromsø fra 1974 til 1984. I denne tiårsperioden var utdanningen preget av store og radikale endringer. Men det kom også fundamentale endringer i 1948 da den første loven på sykepleiers område ble vedtatt. Den inneholdt godkjenningskrav til skolens utdanningsprogram og bestemmelsen om offentlig eksamen for sykepleiere. Allerede i 1960 førte en revisjon av denne loven til en bestemmelse om at skolene skulle ha egen leder og eget styre. Det betød at de skulle løsrive seg fra sykehusene og drives som selvstendige utdanningsinstitusjoner. Men de skulle fortsatt ligge under Sosialdepartementet.

Det var utbredt misnøye med utdanningsprogrammet, både blant lærere og elever. Elevdemokratiet var på sterk fremmarsj på 60- og 70-tallet, og elevene ble tatt med på revidering og utvikling av utdanningsprogrammet. Etter at sykepleieloven kom, fikk vi etter hvert en mer logisk oppbygging av utdanningen, med bedre sammenheng mellom teoretiske og praktiske komponenter. I 1975 ble det bestemt at sykepleierelevne skulle ha samme studiesosiale vilkår som andre studenter, og begrepet sykepleierstudent kom følgelig inn i språket. Og hele tida arbeidet man for å få ansvaret for utdanningen overført fra Sosialdepartementet til Kirke- og undervisningsdepartementet. Men dette skjedde ikke før i 1981. Samtidig ble sykepleierutdanningen postgymnasial, og fra 1986 overtok Staten det fulle ansvaret for sykepleierutdanningen.

Skolen har også opplevd store organisatoriske endringer, som har grepet ganske sterkt inn i ledelse og daglig drift. Den første var i 1987 da utdanningen ble slått sammen med de andre helsefagutdanningene i Tromsø. Den andre var i 1994, da alle høyskolene ble slått sammen til Høgskolen i Tromsø.

Greit å drive sykepleierutdanning med Røde Kors som eier?

Det opplevdes som en støtte å «ha Norges Røde Kors i ryggen». Det var selvfølgelig begrenset hva organisasjonen kunne gjøre, da mye av utviklingen var avhengig av store økonomiske investeringer, som Røde Kors naturlig nok ikke kunne finansiere. Men organisasjonen bidro likevel i betydelig grad på sin måte. Røde Kors la et ideologisk grunnlag for skolens mål og tenkning, sørget for felles eksamen for sine sykepleiere før offentlig eksamen ble innført, deltok i styrende organer og i organisering og finansiering av arrangement i skolens regi.

Sykepleierelevne hadde lenge kummerlige forhold rent fysisk. De bodde og fikk undervisning i tyskerbrakker, og de bodde opp til tre på samme rom. Først i 1973 fikk sykepleierutdanningen egen skolebygning med elevbolig og noen leiligheter for lærere, i Åsgårdveien 9. Her var det i utgangspunktet planlagt at eleven skulle dele rom, men heldigvis klarte daværende rektor, Anne Simonsen, ganske fort å få gjort om rommene til enkeltrom.

Norges Røde Kors sto som formell eier av skolen til 1. januar 1986, da Staten overtok ansvar for eierskap og drift.

Noen kjepphester fra ditt virke innenfor sykepleierutdanningen i Tromsø?

I løpet av mine ca. 40 år ved skolen i Tromsø har jeg arbeidet innen mange forskjellige områder. Som leder, særlig i den første tiden, var jeg nok særlig opptatt av å bedre lærersitasjonen. Det var en utrolig seier da vi fikk etablert sykepleielærerutdanning ved Universitetet i Tromsø. Jeg arbeidet intenst for å skaffe utdanningsstipend, og både Norges Røde Kors og Troms fylkeskommune stilte stipendmidler til disposisjon.

Ellers har jeg sett det som helt avgjørende å få utdanningen i sin helhet så god som mulig. Det kom stadig nye departementale bestemmelser, og sykepleierutdanningen trengte virkelig mange og grunnleggende reformer.

Det har også vært viktig for meg å legge til rette for at teori, kunnskaps-tilegnelse og prinsipiell forståelse skulle danne grunnlag for, og anvendes gjennom god og relevant praksis. I forbindelse med dette har jeg også arbeidet for å fremme viktigheten av dokumentasjon av sykepleie i det daglige arbeid. Det har også vært viktig for meg å utvikle skolens internasjonale engasjement og utveksling av studenter og lærere.

Endringer i kvalitet og nivå på og krav til studentene?

Dette er et omfattende spørsmål som det er vanskelig å gi et noenlunde kortfattet svar på. Av det jeg har sagt tidligere, burde det være tydelig at

utviklingen innen sykepleierutdanningen har vært enorm. Dette har ført til økte krav både til de som hadde ansvar for gjennomføringen av programmet og til studentene. Utdanningen har utviklet seg fra å være et lærlingssystem til nå å være en utdanning på høgskolenivå. Opptakskravene har økt i takt med endringene i undervisningsprogrammet, og elevene har fått studentstatus. Utdanningen har beholdt praksis som en stor og viktig del av programmet. Men praksisdelen er en stadig utfordring, både når det gjelder tilbud, innhold og omfang. Forskning i sykepleie har også ført til en styrking av sykepleieteori, som igjen kan gi økt faglig kunnskap, forståelse og bedre utøvelse av sykepleiefaget. Jeg mener at i forhold til tidligere har studentene nå større mulighet til å utvikle faglig dyktighet.

Hva med felleskurset og profesjongrensene?

Det må åpenbart være nyttig at man allerede i studietiden får møte og gjøre seg kjent med hva de forskjellige helseprofesjonene har å tilby. Man ser stadig bevis på hvor viktig dette samarbeidet er ute i praksis. Felleskurset kan bare gi en presentasjon av problemstillingene i forbindelse med samarbeid i helsetjenesten. Et tidlig møte mellom profesjonene kan likevel gjøre mye når det gjelder bevissthet omkring utfordringene, og kan skape gode og ønskede holdninger. Fundamentale spørsmål knyttet til filosofi og etikk er viktige elementer i slik felles undervisning.

Sykepleierne har vært opptatt av profesjongrensener, spesielt i forhold til leger og hjelpepleiere. Dette har bl.a. sin bakgrunn i at sykepleierne, helt fra utdanning av sykepleiere startet, arbeidet nært legene, og ble i stor grad oppfattet som legenes assistenter. Det har til dels vært vanskelig å definere sykepleie som eget fag, og legeassistenter ville vi ikke være. Etablering av hjelpepleierutdanning tidlig på 60-tallet forårsaket også forvirring når det gjaldt profesjongrensene. Arbeidet med å klargjøre sykepleiefag og -identitet har imidlertid ført til at sykepleierne har fått en klargjøring av eget fag og en sterkere profesjonell bevissthet. Jeg tror for øvrig at profesjonsstriden i stor grad har dabbet av. Man er kommet langt når det gjelder å innse at det må være gjensidig respekt mellom profesjonene, at man trenger hverandre og at et samarbeid vil gi den beste service til samfunnet og til den enkelte pasient.

Har du noe mer du vil si?

Det er en sak som jeg, som engasjert i utdanning av sykepleiere, har vært opptatt av, men som jeg ikke har maktet å gjøre så mye med. Det gjelder formell og faglig styrking av klinisk sykepleie. Dette ville vært med på å beholde sykepleierne «ved sykesengen». Det kunne bl.a. vært gjort ved å legge bedre til rette for videreutdanning i klinisk sykepleie og

ved å opprette flere stillinger i avdelingene for sykepleiere med videreutdanning. Altfor mange av de sykepleierne som ønsker videreutdanning, utdanner seg *bort fra* sykesengen. Dette går ut over kvaliteten av sykepleie og det blir en stor utskifting i sykepleierstaben. Dette fører igjen til at den praktiske erfaring, undervisning og veiledning sykepleiestudentene får, ikke er så god som den burde være.

Til slutt vil jeg si at jeg er svært takknemlig for at jeg fikk muligheten til å skrive historien om sykepleierutdanningen i Tromsø. Jeg ønsker sykepleierutdanningen, sammen med de andre helsefagutdanningene i Tromsø, lykke til videre og at de får gode drifts- og utviklingsmuligheter innenfor universitetssystemet.